

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Mgr. Hana Tichá

Tvorivé písanie zamerané na tvorbu produktu

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Bratislava
2014

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: Mgr. Hana Tichá

Kontakt na autora: Gymnázium Grösslingová 18, 811 09 Bratislava,
hana.ticha@gmail.com

Názov OPS/OSO: Tvorivé písanie zamerané na tvorbu produktu

Rok vytvorenia 2014

OPS/OSO: XI. kolo výzvy

Odborné stanovisko vypracoval: PeadDr. Darina Bačová

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov národného projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov.

Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

slovenský jazyk, literatúra, slohový útvar, tvorivosť, výchova k tvorivosti, tvorba, tvorivé písanie, projektová vyučovacia metóda, produkt, artefakt, portfólio

Anotácia

Táto OPS opisuje aktivity realizované v rámci hodín slovenského jazyka a slohu na nižšom a vyššom strednom stupni vzdelávania. Žiaci v rámci týchto aktivít vytvárajú text podľa stanovených kritérií, ktorý následne upravujú do vizuálne prítlačlivého či tvorivého výstupného produktu – napr. rozprávková kniha, komiks, leporelo, plagát, krátka reklamná upútavka, kaligram, fotografia/ plagát s „frazologizmom“, video spot, a i.

Navrhnuté aktivity rozvíjajú tvorivosť žiakov, jazykové a stylistické zručnosti, schopnosť vyjadriť svoje myšlienky, analytické myslenie, technickú zručnosť a estetické cítenie. Vedie k sebareflexii, samostatnosti v práci a rozvíja etické princípy ako porozumenie a toleranciu v kolektíve.

Akreditované programy kontinuálneho vzdelávania

Projektové vyučovanie v edukačnom procese	178/2010-KV
Osobnostný a sociálny rozvoj – prierezová téma	152/2010-KV
Mediálna výchova v ŠVP	80/2012-KV

OBSAH

ÚVOD	5
1 TVORIVOSŤ VO VYUČOVANÍ.....	7
1.1 Tvorivosť	7
1.2 Školský vzdelávací program a tvorivosť	9
1.3 Tvorivé písanie	10
2 PROJEKTOVÁ METÓDA A PRODUKT TVORBY	13
2.1 Projektová metóda	13
2.2 Portfólio	15
3 REALIZÁCIA	17
3.1 Špecifikácia cieľov	17
3.2 Všeobecná charakteristika projektov	18
3.3 Aktivita: Rozprávková postava	18
3.4 Aktivita: Rozprávková knižka o pôvode názvov rastlín	20
3.5 Obdobné aktivity zamerané na tvorbu diela	21
3.6 Aktivity zamerané na prácu s frazeologizmami.....	24
3.7 Aktivity s presahom do mediálnej výchovy	26
ZÁVER	31
ZOZNAM PRÍLOH	32

ÚVOD

Táto OPS je súborom aktivít zameraných na tvorivé písanie, ktoré som uskutočnila v rámci vyučovacích hodín slovenského jazyka na osemročnom gymnáziu, no sú použiteľné aj na prácu v záujmovom krúžku. Výstupom týchto aktivít, ktoré primárne rozvíjajú štylistické zručnosti, tvorivý prístup a porozumenie žánrovým a kompozičným kritériám, je vždy hotový, vizuálne príťažlivý, originálny produkt – knižka, plagát, leporelo, komiks, atď.

V svojej praxi som sa neraz u žiakov stretla s neochotou a nedostatočnou motiváciou pri tvorbe cvičného písomného prejavu, ako aj s nízkym sebahodnotením v spojitosti s vlastnou kreativitou, invenčnosťou či originalitou. Rozhodla som sa tento problém riešiť nenásilnou formou prostredníctvom nastolenie „produktívnej úlohy“, kde dôraz z vytvorenia textu som zdanlivo preniesla na výrobu určitého produktu. Tento posun priniesol v práci žiakov vo väčšine prípadov priaznivú zmenu – pri tvorbe vlastného produktu vznikla u žiakov výraznejšia vnútorná motivácia písať text spôsobená dosiahnuteľným cieľom a identifikáciou seba ako autora niečoho „nového“.

Navrhnuté aktivity rozvíjajú tvorivosť žiakov, jazykové a štylistické zručnosti, schopnosť vyjadriť svoje myšlienky, analytické myslenie, technickú zručnosť aj estetické cítenie. Vedú k sebareflexii, samostatnosti v práci a rozvíjajú etické princípy ako porozumenie a toleranciu.

V práci priblížim pojmy ako tvorivosť, jej miesto v školskom vzdelávacom obsahu a tvorivé písanie, ako aj projektovú metódu, ktorou som uvedené aktivity realizovala. Následne sa budem venovať opisu jednotlivých aktivít a skúsenosti s ich realizáciou.

Verím, že táto práca bude užitočná a podnieti k vytvoreniu a zrealizovaniu ďalších obdobných aktivít, pri ktorých si žiak v rámci tvorby produktu nepriamo precvičuje základné štylistické a kompozičné zručnosti pri tvorbe konkrétneho slohového útvaru a sekundárne sa venuje zmysluplnej tvorivej činnosti orientovanej na proces aj výsledok tvorby, buduje si pozitívny obraz sveta a seba v ňom a získava tak praktickú skúsenosť s celým komplexom činností, ktoré v reálnom živote vedú od prvotného nápadu až po finálnu realizáciu.

1 TVORIVOSŤ VO VYUČOVANÍ

V tejto kapitole priblížim teoretické východiská pojmov *tvorivosť*, *divergentná úloha* a *tvorivé písanie*, ďalej sa budem venovať princípom výchovy k tvorivosti a ich zahrnutiu do školského vzdelávacieho programu (s dôrazom na oblasť *Jazyk a komunikácia*). Marginálne spomeniem aj publikácie, ktoré ponúkajú zaujímavé podnety a námety na tvorivé písanie (ktoré nie sú obsiahnuté v tejto OPS, ale považujem ich za užitočné a inšpiratívne pre prácu pedagóga).

Ako uvádza M. Zelina v svojej práci *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa* (2011, s. 13-16) vo výroku „sme vzdelaní, ale zlí“ - problémom tradičného školstva je pragmatická orientácia, ktorú je potrebné nahradiť humanisticky orientovanou výchovou. Tézami jeho tvorivo-humanistickej výchovy (THV) sú nasledujúce tvrdenia:

- výchova je dôležitejšia ako vzdelávanie,
- kľúčové je rozvíjanie najvyšších kognitívnych funkcií a celého komplexu kognitívnych funkcií podľa viacerých taxonómií (B. S. Bloom, a i.),
- nonkognitívne funkcie sú východiskami a predpokladom tvorivej výchovy (kognitivizácia, emocionalizácia, motivácia, socializácia a komunikácia, axiologizácia a autoregulácia, kreativizácia), a i.

Medzi najvyššie kognitívne funkcie a ciele podľa Bloomovej taxonómie upravenej Kratwohlom a Andersonovou patrí *tvorivosť*, je teda jedným z kľúčových cieľov modernej školy klásť dôraz na tvorivosť vo vyučovaní a rozvíjanie tvorivého myslenia a tvorivých prístupov žiaka.

1.1 Tvorivosť

Tvorivosť sa často definuje ako divergentné, originálne myslenie či nezvyčajné riešenie problémov. Je to schopnosť niečo meniť, pretvárať k lepšiemu, vytvárať nové kultúrne, technické, duchovné či materiálne hodnoty vo všetkých oboroch ľudskej činnosti. Bez túžby po tvorení by sa prestalo vyvíjať naše myslenie a smerovanie ľudskej civilizácie by zrejme ustrnulo. V práci M. Zelinu (2011, s. 199) sa stretávame s nasledovnými definíciami tvorivosti:

- tvorivosť/kreativita je pokrok v subjekt-objektových vzťahoch, pri ktorom vzniká novým spôsobom a spolu s formovaním vedomia nový (alebo aspoň rovnako hodnotný) produkt,
- tvorivosť je taká interakcia subjektu s objektom, pri ktorej subjekt mení okolitý svet, vytvára nové, užitočné a pre subjekt, referenčnú skupinu alebo populáciu významné hodnoty,
- tvorivosť je produkcia nových a hodnotných nápadov, riešení a myšlienok.

Zmyslom tvorivej práce je predovšetkým zážitok, skúsenosť človeka, sekundárne aj úžitok, novosť, hodnotnosť vytvoreného produktu. Tvorivý proces pozostáva z niekoľkých etáp (tamtiež, s. 202):

1. *preparácia* – prípravná fáza,
2. *inkubácia* – fáza, v ktorej človek ešte vedome nepracuje na predmete tvorby,

3. *iluminácia* – osvietenie – heuristický moment – fáza objavenia nového nápadu,
4. *verifikácia* – kritické preskúmanie, zhodnotenie nápadu.

Podľa kreatológie (tamtiež, s. 199) existujú štyri axiómy tvorivosti, ktoré zároveň vylučujú existenciu „netvorivého človeka“ (frekventovaného predsudku u žiakov a často i pedagógov v spojitosti s tvorivou prácou na vyučovaní):

1. tvorivý môže byť každý človek,
2. tvorivosť sa môže prejavovať v každej činnosti, ale nie každá činnosť poskytuje rovnaké možnosti pre tvorivosť,
3. tvorivosť je „cvičiteľná“ funkcia, dá sa rozvíjať,
4. tvorivosť je „ťažká práca“ v tom zmysle, že človek musí najprv mnoho vedieť, poznať, premýšľať, aby mohol vytvoriť nový a hodnotný produkt.

Faktorom zvýšenej tvorivosti v spojitosti s inteligenciou a mimoriadne nadanými žiakmi sa venovala v svojej práci napríklad J. Laznibatová, podľa ktorej kreatívne schopnosti súvisia s osobnostnými faktormi a medzi koreláty kreatívneho správania patrí – zvedavosť, výdrž, aktivácia, nezávislosť, silné „ja“ či kontrolovaná schopnosť regresie. (Laznibatová, 2001, s. 32)

Za ukazovatele tvorivosti, podľa ktorých môžeme hodnotiť mieru a povahu tvorivosti človeka, sa považujú:

- *fluencia* (plynulosť) – schopnosť rýchlo tvoriť,
- *flexibilita* (pružnosť) – schopnosť pružne reagovať,
- *originalita* (novosť),
- *elaborácia* (vypracovanie).

Bloomova taxonómia patrí popri iných (Neimierko, Kratwohl, Simpson, de Block) medzi najznámejšie a pozostáva zo šiestich hierarchicky usporiadaných kategórií cieľov, po neskoršej revízii upravenej Kratwohlom a Andersonovou nasledovne (Turek, 2005, s. 16):

1. *zapamätanie* – znovuspoznanie, vybavovanie si v pamäti – fakty,
2. *porozumenie* – interpretovanie, exemplifikácia, usudzovanie, vysvetľovanie – vzťahy,
3. *aplikácia* – realizácia, uplatnenie,
4. *analýza* – rozlišovanie, organizovanie, prisudzovanie,
5. *hodnotenie* – kontrola, kritika,
6. *tvorivosť* – generovanie, plánovanie, produkovanie.

Najvyššia kategória tejto revidovanej Bloomovej taxonómie cieľov je teda *tvorivosť*, ktorá v sebe zahŕňa všetky nižšie funkcie – dobrú percepciu, pamäť, konvergentné myslenie, analýzu, syntézu, induktívne myslenie, abstrahovanie, analogické myslenie, atď.

Základom metódy rozvíjania tvorivosti pomocou úloh je tvorenie tzv. *divergentných* úloh. Divergentné úlohy nemajú jednoznačne daný výsledok, ale výsledkov či možných riešení môže byť viac. Každá divergentná úloha je tvorivá, ale nie každá tvorivá úloha je

divergentná. Priaznivé predpoklady pre vlastnú tvorivú činnosť vytvára metóda projektového vyučovania.

Königová uvádza niekoľko rád ako stimulovať a podporovať kreatívne myslenie (2007, s. 46-47):

- udržiavať kontakt s tvorivým človekom, prejavovať záujem o jeho aktivity,
- nátlak prispôbiť cieľom – mnohí tvoriví ľudia potrebujú „jemné pritiahnutie za uzdu“,
- zhodnotiť úsilie, pochváliť,
- poskytovať ochranu, pocit istoty a pokoj na koncentráciu,
- tolerovať neúspechy,
- vytvárať tvorivé ovzdušie,
- hodnotiť ihneď,
- podporovanie k vytrvalosti a húževnatosti.

1.2 Školský vzdelávací program a tvorivosť

Podľa Školského vzdelávacieho programu (2008) vo vzdelávacej oblasti *Jazyk a komunikácia*, realizovanej aj v predmete slovenský jazyk a literatúra, patrí do kľúčových jazykových kompetencií – počúvanie, komunikácia, čítanie a písanie s porozumením.

Medzi ciele tejto vzdelávacej oblasti patrí utváranie a rozvíjanie kľúčových kompetencií tým, že vedie žiakov:

- k podpore sebadôvery každého žiaka,
- k osvojeniu si vedomostí a nadobudnutých kompetencií, ktoré im umožnia vzdelávať sa po celý život a zaujať aktívne miesto v ekonomickom, sociálnom a kultúrnom živote,
- k vnímaniu a postupnému osvojovaniu si jazyka ako bohatého mnohotvárneho prostriedku,
- k získavaniu a odovzdávaniu informácií, k vyjadrovaniu vlastných postojov a názorov,
- k zvládnutiu základných pravidiel medzilidskej komunikácie daného kultúrneho prostredia a nadobudnutiu vzťahov k slovesným umeleckým dielam, k vlastným čitateľským zážitkom, k rozvíjaniu svojho pozitívneho vzťahu k literatúre a ďalším druhom umenia vychádzajúcich z umeleckých textov a rozvíjaniu svojich emocionálnych a estetických citení a vnímaní,
- pestovanie vedomia jazykovej príslušnosti k istému etniku, pocitu jazykovej príbuznosti a spolupatričnosti s inými etnikami, prostredníctvom ovládania normy spisovného jazyka viesť žiakov k zvyšovaniu jazykovej kultúry ich verbálnych ústnych i písomných jazykových prejavov.

S touto vzdelávacou oblasťou v súvislosti s tvorivým písaním súvisí aj vzdelávacia oblasť *Umenie a kultúra*, ktorej jednou z rozvíjaných cieľových kompetencií je aj:

- získať schopnosť kreatívneho vyjadrovania myšlienok, skúseností a emócií prostredníctvom rôznych médií, vrátane hudobných umení,

scénických umení, písaného a hovoreného slova, výtvarných prostriedkov, elektronických médií.

V rámci prierezových tém pre vyššie stredné vzdelanie táto OPS nadväzuje na prierezové témy a ich ciele:

- *Mediálna výchova* – viesť žiakov k mediálnej kompetencii - t.j. zmysluplne, kriticky a selektívne využívať médiá a ich produkty,
- *Osobnostný a sociálny rozvoj* - rozvíjať u žiakov sebareflexiu (rozmyšľať o sebe), sebapoznávanie, sebaúctu, sebadôveru, a s tým spojené prevzatie zodpovednosti za svoje konanie, osobný život a sebvzdelávanie,
- *Tvorba projektu a prezentačné zručnosti* – prezentovať svoju prácu písomne aj verbálne s použitím informačných a komunikačných technológií, získať rôzne typy informácií, zhromažďovať, triediť a selektovať ich, kultivovane prezentovať svoje produkty, názory, prijať kompromis alebo stanovisko inej strany, poznať základy jednoduchej argumentácie a vie ich použiť na obhájenie vlastného postoja, využívať rôzne typy prezentácií, riadiť svoju prácu (plánovanie, realizácia, reflexia), chápať a rešpektovať hodnoty duševného vlastníctva.

V slovenskom jazyku je konkretizáciou tvorivosti napríklad: pretvorenie námetu na základe vlastnej invencie, vynaliezavosti žiakov, originalnosť, svojskosť, novosť postrehov, estetická pôsobivosť vyjadrovania myšlienok, objavnosť obrazov. (Zelina, 2011, s. 202)

1.3 Tvorivé písanie

Tvorivé písanie je vnímané ako metafora pre myšlienkový proces divergentného myslenia, ako priestor, kde sa pisateľ učí hľadať postupy, ktoré prekračujú rámce konvenčných prístupov, kde majú k dispozícii celý rad rôznych možností v podobe iných verzií spolužiakov. Nejde tu len o písanie ako sebaujadrenie, ale aj konotácie v duchu divergentného myslenia – vedie žiakov k všímavosti si možností voľby, skúmaniu rozmanitých alternatív spracovania témy. (Eliašová, 2011, s. 59)

Tvorivé písanie stojí na troch nosných komponentoch – na jazyku, literatúre a tvorivosti. Pomer, v ktorom sú zastúpené tieto tri komponenty v jednotlivých aplikačných podobách tvorivého písania, sa môže líšiť. Akcent na jazyk vedie primárne k rozvoju pisateľských a textotvorných kompetencií, t.j. k ozrejmovaniu si postupov a stratégií písania a nadobúdaniu schopnosti vytvárať funkčné texty. Akcent na literatúru dominantne rozvíja čitateľské a analyticko-interpretáčnne poetologické kompetencie, ústiace do kompetencie autorského písania. Akcent na tvorivosť prispieva k rozvoju bádateľsko-experimentátorských tvorivostných kompetencií a k rozvoju osobnosti prostredníctvom sebaujadrenia, sebapoznávania, sebareflexie a sebaučenia. (tamtiež, s. 80) Tvorivé písanie je teda nástrojom na rozvoj komunikačných jazykových kompetencií, literárnej kompetencie a je aj metódou tvorivého vyučovania a učenia sa, podieľa sa teda na rozvoji osobnosti učiaceho sa.

V rámci teórie tvorivého písania sa techniky tvorivého písania delia na štyri skupiny (tamtiež, s. 96-98):

- techniky hľadania a zadávania tém,
- techniky stimulácie k písaniu,

- techniky prekonávania a odstraňovania blokáď pri písaní,
- techniky písania (tu sú zahrnuté techniky literárneho písania, t. žurnalistického písania, t. písania odborného textu, a i.).

Iné členenie, hoci nie jednoznačné, rozlišuje postupy písania podľa obsahu aktivity:

- *asociačné postupy* – predchádzajú samotnému písaniu, aktualizujú nápady, témy, obrazy, spomienky, pocity, individuálne zážitky,
- *písanie hrou* – vytváranie textu na základe určitých pravidiel hry,
- *písanie podľa predlôh, pravidiel a vzorov* – dialektické spojenie riadenej aktivity prostredníctvom obsahových údajov (zadanie témy, slov, začiatku textu, žánru a pod.) so spontánnosťou,
- *literárne písanie* – písanie inšpirované literárnym textom, ktorý slúži ako hlavný stimul na vytváranie vlastných textov – napr. redukcia textu, dopísanie vlastného záveru, zmena perspektívy, reklamný text, analogický text,
- *písanie navodené podnetmi* – napr. miestom, hudbou, obrazom, pohybom, tancom, úžitkovými predmetmi, prírodou, cudzím textom, výroky, a pod.

Eliášová (2011, s. 109) tiež píše o organizácii vyučovacej jednotky zameranej na tvorivé písanie, ktorá by mala mať charakter tvorivej dielne a mala by pozostávať z troch fáz:

- prípravno-motivačná fáza,
- produkčná fáza,
- prezentačno-hodnotiaca fáza.

Špecifickou teoretickou publikáciou, ktorá sa podrobne venuje všetkým aspektom tvorby, je kniha *Tvorba jako způsob poznávání* od kolektívu autorov (2013). Z praktických príručiek s námetmi na tvorivé písanie by učiteľovi slovenského jazyka nemala chýbať útlá kniha *Malá kniha nástrah* od G. Stefanovského (Divadelný ústav Bratislava, 2010) ako aj *Divadelná hra-be-ce-da* od I. Škripkovej (Divadelný ústav Bratislava, 2013), ktoré ponúkajú množstvo námetov na tvorivé písanie späté s drámou, výstavbou príbehu, ale aj slovnými hrami a rozvíjaním slovnej zásoby či štylistických zručností.

2 PROJEKTOVÁ METÓDA A PRODUKT TVORBY

2.1 Projektová metóda

Projektová metóda je moderný spôsob vyučovania, orientovaný na činnosť žiaka a na proces jeho aktívneho učenia. Rozvíja myslenie žiakov, vzbudzuje v nich záujem o poznávanie a rozvíja praktické činnosti. Je definovaná tiež ako vyučovacia metóda, pri ktorej sú žiaci vedení k riešeniu komplexných problémov a získavajú skúsenosti praktickou činnosťou a experimentovaním. (Petrášková, 2007, s. 7) Pojem *projekt* má svoj základ v latinskom *proicio* (prekl. *hodiť, vrhnúť vpred*) a v rôznych prácach nájdeme jeho definície rôzne, ako ukážku uvedieme len parafrázu niekoľkých z nich z práce M. Kubínovej (Kubínová, 2002, s. 24-27):

- plán, návrh (Encyklopédia),
- integrované vyučovanie, ktoré stavia pred žiakov jeden či viacej konkrétnych, zmysluplných a reálnych úloh (Kašová),
- zámerné jednanie s dôrazom na slovo zámer (Kilpatrick),
- úloha alebo séria úloh, ktorú majú žiaci plniť (Petty),
- je to podnik (1) žiakov (2), za ktorý žiak prevzal zodpovednosť (3), a ide za určitým cieľom (4) (Vrána),
- je to pojem tak všeobecný, že môže byť použitý v najrôznejších súvislostiach vnútri i mimo školy (Lehmann),
- je to časť učiva, ktorej osvojenie smeruje k dosiahnutiu určitého cieľa, vzniká a je realizovaný na základe žiackej zodpovednosti, súvisí s mimoškolskou skutočnosťou, vedie ku konkrétnym výstupom, vyznačuje sa otvorenosťou, nie je fixný a zhora daný (Kubínová).

Projekt je teda vnímaný ako komplexný problém alebo podnik žiaka, v ktorom prevzal žiak zodpovednosť za výsledky, uberá sa v činnosti za určitým cieľom a vykonáva plánovitú a samostatnú činnosť (sebaregulácia). Je považovaný za jednu z najprirodzenejších foriem výučby. Často má interdisciplinárny charakter a tiež využíva kooperatívnu skupinovú formu práce žiakov. Mal by prihliadať na potreby záujmy žiaka, aktuálnosť témy a spoločenskú relevantnosť (prepojenie školy a spoločnosti). (Petrášková, 2007, s. 18-19)

Metóda projektového vyučovania súvisí čiastočne s heuristickou metódou objavovania, ktorá sa podľa G. Polyu opiera o tri základné zásady (Lokša-Lokšová, 1999, s. 144):

- *zásada aktivity* – žiaci musia objavovať/hľadať/riešiť sami,
- *zásada motivácie* – dôležitý je vnútorný záujem žiakov o riešenie úloh, problémov, formovanie vnútornej motivácie,
- *zásada postupnosti fáz* – žiaci sa učia postupovať krok za krokom, učia sa organizovať svoje myšlienky, regulovať prácu pri riešení problému a tvorivej činnosti.

Projekty možno deliť podľa viacerých hľadísk (Petrášková, 2007, s. 10-11). Podľa účelu ide o projekty (Killpatrick):

- snažiac sa vteliť myšlienku alebo plán do určitej formy,

- smerujúce k získaniu estetickej skúsenosti,
- usilujúce sa rozriešiť nejaký problém,
- vedúce k nadobudnutiu zručnosti.

Z tohto hľadiska Hosic rozlišuje projekty – problémové, konštruktívne, hodnotiace a drilové.

Z hľadiska navrhnutia projektu sa projekty delia na:

- spontánne (vznikajú z potrieb a iniciatívy žiakov),
- umelé (navrhnuté pedagógom),
- kombinované.

Z hľadiska miesta a času konania realizácie projektu ide o projekty:

- školské,
- domáce,
- kombinované.

Podľa vynaloženého času môžu byť projekty:

- krátkodobé,
- strednodobé,
- dlhodobé.

Podľa organizácie vyučovania sa projekty realizujú:

- v rámci jedného predmetu,
- v rámci príbuzných predmetov,
- mimo výučby predmetov,
- namiesto predmetov.

Vzhľadom na počet žiakov rozlišujeme projekty:

- individuálne,
- kolektívne,
- kombinované.

Medzi prednosti projektového vyučovania patrí (Petrašková, 2007, s. 22-23):

- primárna orientácia na životné situácie, projektová metóda je blízka logike životnej reality, je prirodzená,
- projektové vyučovanie zblížuje učiteľov a žiakov pri riešení spoločných úloh,
- žiaci sa učia preberať na seba zodpovednosť za plánovanie a výsledky svojej práce,
- projektovým vyučovaním sa dosahujú zmeny postojov, zmeny v prosociálnom správaní, zamestnáva a formuje celú osobnosť,
- má motivačnú silu,

- posilňuje estetické cítenie,
- učí tvoriť, podnecuje intuíciu a fantáziu,
- znižuje obavy z neúspechu a zvyšuje sebavedomie žiakov.

Pod úskaliami autorka uvádza nasledujúce (tamtiež, s. 24):

- projektové vyučovanie vyžaduje dobre premyslenú organizáciu a riadenie vyučovacieho procesu,
- učiteľ musí odhadnúť mieru voľnosti a mieru zodpovednosti žiakov,
- učiteľ musí odhadnúť mieru využitia projektu a ich obsahu vzhľadom na systematizáciu učiva,
- učiteľ by mal byť dobrým organizátorom, citlivým diagnostikom a prognostikom a dobrým znalcom učiva a pedagogiky.

2.2 Portfólio

Turek (2008) odporúča ako prostriedok hodnotenia práce žiaka tzv. *portfólio*, ktoré umožňuje žiakovi, učiteľovi, rodičom aj ostatným záujemcom čo najkomplexnejší pohľad na to, ako sa žiak učí, uvažuje, vytvára rôzne produkty svojho učenia sa, ako komunikuje, aké má záujmy a pod. Do portfólia sa ukladajú testy, protokoly, výkresy, projekty, referáty slohové práce, záznamy učiteľa, sebahodnotiace hárky, odkazy pre rodičov, a i. (Kašiarová, 2011, s. 18)

Podľa Obsta (2002, s. 411) patrí hodnotenie portfólia k prostriedkom autentického hodnotenia. Pod portfóliom možno rozumieť akúkoľvek „zložku“ (napr. aj v podobe škatule), v ktorej sú uložené najrôznejšie práce a podklady (výkresy, výrobky, záznamy učiteľa, písomky) žiaka. Portfólio umožňuje vidieť v žiakoch komplexnú osobnosť s rôznymi potrebami, schopnosťami, prániami a pod.

V rámci tejto práce budeme pod portfóliom rozumieť zakladač v podobe škatule, do ktorej si môžu žiaci svoje produkty po záverečnej prezentácii (výstava, verejné čítanie, premietanie) pred triedou odložiť a kedykoľvek sa k nim vrátiť. Toto portfólio je teda súborom všetkých kreatívnych výtvorov žiaka v rámci hodiny slovenský jazyk.

3 REALIZÁCIA

V tejto práci vychádzam z mnou odskúšaných aktivít realizovaných projektovou metódou vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry na nižšom aj vyššom strednom stupni vzdelávania. Aktivity som vytvorila z potreby zvýšiť záujem žiakov o písanie a tvorivú činnosť, v snahe preniesť zodpovednosť na nich a viesť ich k samostatnému a cieľavedomému tvorivému procesu. Problémom, s ktorým som sa v praxi stretla, je orientácia dieťaťa ako aj samotnej výchovy v škole predovšetkým na konvergentný spôsob myslenia a riešenia úloh. Niektoré z detí v prírodovednej či všeobecne zameranej triede majú a priori negatívny postoj k tvorivým prístupom pri riešení zadaných úloh, sprevádzaný nízkym sebavedomím a sebahodnotením pri splnení takéhoto zadania. Ďalším záporným faktorom bolo, že žiaci neboli dostatočne motivovaní podať čo najlepší výkon pri písaní štandardných slohových cvičení. Písanie slohových prác v konkrétnom žánri sa stalo pre nich rutinným a povinným zlom, pri ktorom sami na seba nekládli dostatočné nároky a neočakávali, že sa im ich sloh podarí napísať pekne. Práve preto som hľadala spôsob ako zvýšiť ich vnútornú motiváciu pri tvorbe textu, vzbudiť v nich záujem po súťaži v kreativite – a ako vhodný postup sa mi osvedčilo „ozvláštnenie klasických slohových cvičení“ tvorivými projektmi, ktorých výstupom bol konkrétny estetický produkt.

Z hľadiska navrhovania projektov som považovala za významné, že sa opierali aj o zručnosti a skúsenosti z ďalších vyučovacích predmetov a výchov (dejepis, informatika, výtvarná výchova, a i.).

Cieľovou skupinou boli žiaci nižšieho aj vyššieho stredného vzdelávania na osemročnom gymnáziu orientovaného predovšetkým na rozvoj talentu v matematike a prírodných vedách, aj preto majú títo študenti často vlažnejší postoj k humanitným predmetom či menšie ťažkosti s pravopisom. Pozitívom je ale pomerne úspešná možnosť budovať či pestovať ich vzťah k čítaniu, čo je nezanedbateľným žiaducim predpokladom pri vlastnom úspešnom tvorivom písaní.

3.1 Špecifikácia cieľov

Cieľmi týchto aktivít je pre učiteľa:

- rozvinúť u žiakov také kompetencie a zručnosti, ktoré sú využiteľné v ich ďalšej praxi, štúdiu, efektívnom spoločenskom uplatnení i osobnom živote: vedieť si stanoviť dlhodobé a krátkodobé ciele, vedieť pracovať systematicky, pristupovať k zadaným úlohám kreatívne a invenčne, prinášať také nápady a návrhy, ktoré vedú k cieľu, zefektívňovať vlastnú výkonnosť a produktivitu, odstraňovať vlastné nedostatky a vnútorné blokácie, byť schopný adekvátne reagovať na objektívnu kritiku a podnetné rady, produktívne a konštruktívne myslieť, vedieť formulovať problém a prispievať k jeho riešeniu, byť schopný sebakontroly a sebahodnotenia, opierať sa o zdravé sebavedomie a sebahodnotenie, byť členom tímu, byť schopný samostatnej práce, byť si vedomý vlastnej zodpovednosti za výsledok práce, byť schopný divergentného myslenia, vyhýbať sa stereotypom, predsudkom, byť ohľaduplný, tolerantný a ústretový, a i.

- zefektívniť prostredníctvom aktivity spoluprácu žiakov, schopnosť organizácie času, realizovať činnosti zamerané na rozvoj tvorivosti a sebaidentifikáciu žiaka prostredníctvom vlastného produktu,
- zrealizovať aktivity, zhodnotiť implementáciu aktivity do edukačného procesu a jej prínos pre klímu triedy, na ktorej bola uskutočnená, formulovať odporúčania pre prax na základe získanej spätnej väzby.

3.2 Všeobecná charakteristika projektov

Realizovala som niekoľko aktivít zameraných na tvorbu produktu, v tejto práci sa venujem nasledujúcim:

- aktivita: Rozprávková postava,
- aktivita: Rozprávková knižka o pôvode názvov rastlín,
- aktivita: Trinásť strašidelný zošit,
- aktivita: Dejepisná čítanka,
- aktivita: Novinová kniha,
- aktivita: Leporelo na písmeno p,
- aktivita: Bájny komiks,
- aktivita: Knihovník,
- aktivity zamerané na frazeologizmy – video, plagát, fotografia,
- aktivity využívajúce IKT – reklamný spot, propagačný plagát.

Vo všetkých je tvorba textu iniciačným krokom, na ktorý nadväzuje tvorba produktu. Produkt v sebe často kombinuje verbálnu a (audio)vizuálnu zložku. Väčšina projektov je krátko- alebo strednodobá, realizovaná kombinovane (doma aj v škole), vypracovaná individuálne alebo párovo (vo dvojici). Dôležitým záverom každej aktivity je spoločná prezentácia vytvorených produktov – formu výstavy, verejného čítania či prezentácie pred tabuľou.

3.3 Aktivita: Rozprávková postava

Zadanie: Úlohou žiakov je vytvoriť produkt – bábkú známej rozprávkovej postavy spolu s jej originálnou charakteristikou v podobe priloženej „visačky“, určenej pre „kupca“ takejto šitej bábkky.

Charakteristika projektu: konštruktívny, individuálny, kombinovaný (práca doma aj v škole), strednodobý (cca týždeň)

Medzipredmetové vzťahy: výtvarná výchova

Tematický okruh/ téma v predmete slovenský jazyk: opisný slohový postup/ opis a charakteristika, opis pracovného postupu

Čas realizácie: 2-3 vyučovacie hodiny, práca doma

Cieľová skupina: 6. ročník ZŠ/ príma OG

Ciele:

- Porozumieť prostredníctvom krátkych aktivít tvorivého písania rozdielu medzi pojмами – výzor/zovňajšok, vonkajší a vnútorný znak, charakter, charakterová vlastnosť, charakteristika.
- Zoznámiť sa s kompozičnými postupmi pri tvorbe charakteristiky. Porozumieť rozdielu subjektívna/ objektívna charakteristika, autocharakteristika.
- Napísať text primerane spĺňajúci kritéria útvaru charakteristika (prípadne ďalšie útvary).
- Vytvoriť atraktívnu a hodnovernú bábkú vybranej postavy a nápaditého sprievodného textu s vopred stanovenými kritériami na žáner, rozsah, formu, obsah.

Realizácia: Žiaci majú za domácu úlohu premyslieť si obľúbenú rozprávkovú postavu a priniesť si potreby na šitie, lepidlo, nožnice a ďalšie potrebné nástroje spolu s látkovým alebo iným materiálom, z ktorého danú postavu vytvoria. Prvá hodina je venovaná krátkej reflexii zvolenej postavy. Žiaci písomne splnia zadané úlohy:

- Vecne opíšte v niekoľkých stručných bodoch výzor vašej postavy.
- Vyberte vonkajší znak, ktorý najviac vystihuje vašu postavu.
- Vyberte charakterovú vlastnosť, ktorá najviac vystihuje vašu postavu.
- Napíšte stručný umelecký text na tému: Čo si pomyslela vaša postava dnes ráno/keď sa dozvedela, že z nej bude vyrobená hračka/...?

Pedagóg môže zvoliť aj iné alternatívy – vytvoriť pre žiakov dotazník o ich postave, dať im urobiť nákres postavy s popisom alebo návod na zostrojenie bábk, atď. Sprievodnou aktivitou k napísaným textom je rozdeliť žiakov do menších skupín (napr. štvorice), v ktorých si uvedený text prečítajú a navzájom hádajú, kto si akú postavu vybral. (Resp. sa prečíta niekoľko ukážok textov frontálne pre celú triedu a postava sa zisťuje riadeným dialógom.)

Následne sa žiaci venujú manuálnej tvorbe bábk (ideálna je spolupráca s predmetom výtvarnej výchovy, na ktorej si bábk žiaci vyhotovia). V prípade nedostatku času môžu bábk dokončiť doma. Nasledujúca vyučovacia hodina je venovaná tvorbe textového materiálu k bábke – žiaci majú za úlohu vytvoriť kreatívnu charakteristiku ich postavy (Zodpovedať čiastkové otázky: Ako vyzerá? Aký/á je? Aké má vzťahy s inými postavami? Prečo práve táto bábka-postava by vám nemala chýbať?), ktorá bude pripevnená k bábke ako „visačka pre potenciálneho kupcu“. Tvorba textov k bábke sa dá adekvátne variovať (beletrizovaný životopis, subjektívne/ objektívne rozprávanie, rozprávanie s personálnym rozprávačom, opis pracovného postupu, autocharakteristika z pohľadu postavy, atď.).

Kritéria hodnotenia: Dodržanie stanovených kritérií žánru a obsahu textu, originalita a nápaditosť pri písanom výstupe, celková úroveň textu, hodnovernosť a kvalita vytvorenej bábk.

Hodnotenie a prínosy: Aktivita sa mi osvedčila ako prospešná a pre žiakov zaujímavá. Žiaci boli pri písaní motivovaní vlastným produktom v podobe bábk a ich texty (opis, charakteristika, návod) niesli výrazne kreatívnejšie znaky ako bežné texty tohto žánru

z predošlých hodín. Po dopísaní sprievodných „visačiek“ sme inštalovali v triede menšiu „výstavu“ (viď Obrázok 1).

Obrázok 1 Tvorba rozprávkovej postavy

3.4 Aktivita: Rozprávková knižka o pôvode názvov rastlín

Zadanie: Úlohou žiakov je vytvoriť produkt – rozprávkovú knižku vo forme zviazaného zošita, ktorá obsahuje päť príbehov spätých s pôvodom názvu vybraných rastlín. Podnetom k tejto aktivite je baladická báseň o pôvode názvu čakanka – modrom kvete pri ceste, na ktorý sa premenilo čakajúce dievča. Knižka má mať atribúty „knihy“ (aj keď je písaná ručne) – mala by byť ilustrovaná, text esteticky formátovaný, s prítlačlivou obálkou a prehľadným obsahom.

Charakteristika projektu: konštruktívny, individuálny, kombinovaný (práca doma aj v škole), strednodobý (cca týždeň)

Medzipredmetové vzťahy: biológia, geografia, dejepis

Tematický okruh/ téma v predmete slovenský jazyk: rozprávací slohový postup/ umelecké rozprávanie/ kompozícia príbehu so zápletkou a rozuzlením

Čas realizácie: 2 vyučovacie hodiny a práca doma

Ciel'ová skupina: 6. ročník ZŠ/ príma OG

Ciele:

- Porozumieť kompozičným postupom pri tvorbe jednoduchého umeleckého rozprávania.
- Uplatniť znalosť o kompozícii príbehu pri tvorbe krátkeho rozprávania podľa stanovených kritérií.
- Vytvoriť estetickú knižku s piatimi príbehmi, obsahujúcu atribúty typické pre knihu – obálka, ilustrácie, obsah, členenie textu, atď.

Realizácia: Žiaci si prinesú atlas alebo príručku rastlín. Po prečítaní básne o čakanke učiteľ urobí kompozičný rozbor básne (prípadne potrebnú diskusiu o pojmoch zápletky, rozuzlenie, postavy, napätie medzi postavami). Následne majú žiaci za úlohu vybrať si z atlasu rastlín ľubovoľnú rastlinu a vymyslieť možný pôvod jej názvu v príbehu (tento príbeh môže mať charakter rozprávky, balady, povesti, bájky, báje – tu je vhodné preopakovať so žiakmi charakter jednotlivých žánrov aj ich naviesť na možnú imitáciu). Za domácu úlohu majú analogicky vytvoriť ďalšie štyri príbehy a priniesť si pomôcky

a materiál potrebný na vytvorenie knižky (papier, výkres, farbičky, obrázky opísaných rastlín, nožnice, lepidlo, potreby na šitie/ zošívачka). Na nasledujúcej hodine pedagóg riadeným dialógom vyzve žiakov k prečítaniu niekoľkých príbehov – prípadne žiaci utvoria štvorice, v rámci ktorých každý prečíta príbeh, ktorý považuje za svoj najlepší. Následne sa uvedie diskusia o parametroch knihy, ktorú budú žiaci k príbehom vyrábať.

Kritéria hodnotenia: Dodržanie stanovených kritérií žánru a obsahu textu, originalita a nápaditosť príbehov, celková štylistická a pravopisná úroveň textu, estetický ráz a formálna úplnosť knižky.

Hodnotenie a prínosy: Úroveň vypracovaných knižiek aj kvalita textov bola rozdielna a zodpovedala špecifikám žiakov. Mnohé, hlavne dievčenské práce sa vyznačovali precíznym vypracovaním, no ani chlapci nezaostávali. Žiaci výrazne ocenili časť hodiny, keď si navzájom čítali svoje príbehy. Analogickú aktivitu možno zrealizovať aj na geografické pomenovania (s dôrazom na žáner povesti, prípadne balady).

3.5 Obdobné aktivity zamerané na tvorbu diela

1. aktivita

Názov: Trinásť strašidelný zošit

Východisko: Publikácia dvanástich ilustrovaných zošitov z dielne vydavateľstva Baobab s názvom *12 malých hororov*.

Zadanie: Vyrobiť krátky rozprávkový príbeh s pointou analogický zošitom z uvedenej série (formát A6, ilustrácie, prelínanie komiksu so súvislým naratívnym textom) - s prvkami detektívky, strašidelného alebo mysteriózneho príbehu, doplnený o vlastné ilustrácie.

Možné okruhy a pojmy: brak, subkultúra, tabu, kompozícia mysteriózneho, detektívneho a strašidelného príbehu, komiks

Postrehy z realizácie: Aktivitu som zrealizovala v 8. ročníku (tercia), na záver si žiaci mohli navzájom svoje zošitky prečítať. Mnohé príbehy sa vyznačovali pozoruhodnou invenciou, prekvapivým zmyslom pre humor a pre pointu – prívlastok „zakázaného ovocia“ a oscilovanie na hrane „zakázaného subkultúrneho žánru“ svojím spôsobom podnietil žiakov ku kreativite.

2. aktivita

Názov: Dejepisná čítanka

Východisko: Čítanky k učebniciam dejepisu s úryvkami spätými s preberaným historickým obdobím. V týchto čítankách sa nachádzajú krátke anekdoty, ktoré možno rozvinúť do krátkeho epického útvaru. Napríklad: anekdota o Abrahamovi Lincolnovi a jeho nechuti k hygiene, anekdota zložená z novinových titulkov o postupe Napoleona či ťažení v Rusku, a pod.

Zadanie: Vyrobiť čítanku dejepisu s piatimi naratívnymi textami, ktoré vychádzajú z konkrétnej dejepisnej anekdoty, pričom je povolená fabulácia aj mystifikácia. Čítanka by mala obsahovať aj ďalšie „prvky dejepisnej čítanky“ – karikatúru, tajničku, otázky a námety na diskusiu k napísanému textu, a pod.

Medzipredmetové vzťahy: dejepis

Možné okruhy a pojmy: mystifikácia, fabulácia, hyperbolizácia, karikatúra, naratívne postupy

Postrehy z realizácie: Táto aktivita je intelektovo náročnejšia, vyžaduje hlbší vzťah a záujem o predmet dejepisu. Dala som ju len ak dobrovoľnú úlohu na prémiové body a zapojila sa do nej žiačka 9. ročníka (kvarta), ktorá sa už dlhobojšie venuje dejepisnej olympiáde.

3. aktivita

Názov: Novinová kniha

Východisko: Kniha od Shauna Tana *Stratená vec* (OZ Slniečkovo, 2013). Táto kniha určená pre detského čitateľa je kombináciou príbehu, ilustrácií a netradičnej kompozície písaného textu s obrázkami (potlač strany na pozadí vyzerá ako koláž fyzikálnych článkov polepených nesystematicky cez seba). Príbeh v knihe nesie morálne posolstvo a je implicitným varovaním pred tým, ako človek v súčasnej uponáhľanej dobe prehliada dôležité okamihy a maličkosti.

Zadanie: Vytvoriť analogický rozprávkový zošit so špecifickým podkladom strán a ilustrovaným detským príbehom, ktorý má odovzdať čitateľovi závažné posolstvo/myšlienku.

Medzipredmetové vzťahy: biológia (ekológia), etická výchova, občianska náuka

Prierezové témy: Sociálny a osobnostný rast

Možné okruhy a pojmy: mystifikácia, fabulácia, hyperbolizácia, karikatúra, naratívne postupy

Postrehy z realizácie: Aktivitu som realizovala v 6. triede (príma). Po prečítaní príbehu od S. Tana a diskusii o charaktere príbehu (banálne okolnosti, obyčajný hrdina, príbeh typu putovanie, stretnutie s nezvyčajným objektom, miesto zabudnutých vecí – posolstvo príbehu, optika zobrazenia príbehu – písané a ilustrované zachytenie príbehu, filmárska technika – práca so „vzd'áľovaním kamery“ pri slede obrázkov, a pod.) mali žiaci za úlohu formulovať ďalšie „novodobé“ problémy a z nich vyplývajúce posolstvo, mravný odkaz či varovanie, ktoré by bolo možné príbehom povedať. Po reflexii návrhov dostali za úlohu začať konštruovať vlastný príbeh na základe navrhnutého problému:

- navrhnuť „obyčajnú postavu“ a „obyčajné okolnosti“ postavy,
- navrhnuť nezvyčajnú situáciu, do ktorej sa postava dostane (zápletku),
- navrhnuť „nezvyčajnú“ postavu alebo objekt, s ktorým sa stretne,

- navrhnuť prekážky, s ktorými sa na ceste za rozriešením konfrontuje (zauzľovanie deja),
- vyústenie zápletky do riešenia (rozuzlenie),
- konkretizovať záver – naznačenie posolstva, hlavnej myšlienky.

Po špecifikácii deja vytvorili vlastný text, ktorý následne upravili do formátu ústrižkov a sprievodných ilustrácií. Za domácu úlohu mali vyrobiť knižku zošitového formátu, ktorá mala strany v podobe koláže z novinového papiera. Na tieto strany potom prilepili ústrižky a obrázky.

Obrázok 2 Ukážka z aktivít – dvanásť príbeh, novinová knižka, príbeh na písmeno p

4. aktivita

Názov: Leporelo na písmeno p

Zadanie: Úlohou je vymyslieť rozprávanie zo slov, ktoré začínajú na písmeno p. Písaniu predchádza krátka brainstormingová hra, kedy majú žiaci vymyslieť na dané písmeno čo najviac mien postáv, predmetov, zvierat, sloviess, miest, prísloviess, predložiek, adjektív, a i. Následne k danému príbehu majú vytvoriť leporelo.

Medzipredmetové vzťahy: výtvarná výchova

Postrehy z realizácie: V tejto aktivite sú žiaci väčšinou veľmi tvoriví a každému sa podarí vymyslieť krátky, často pomerne dôvtipný príbeh spĺňajúci podmienku.

5. aktivita

Názov: Bájny komiks

Východisko: Staré grécke báje. Práca s textom. Osnova a rozbor báje.

Zadanie: Úlohou je vytvoriť komiksovú verziu jednej z gréckych báji. Kresleniu komiksu predchádza tvorba „scenáru“ – rozvrhnutie jednotlivých okienok a scén, prehovorov postáv, akcie tak, aby komiks vyšiel na jednu stranu.

Medzipredmetové vzťahy: výtvarná výchova, výchova umením

Prierezové témy: mediálna výchova

Možné okruhy a pojmy: komiks, techniky zobrazovania kresbou, najznámejšie komiksy a komiksoví hrdinovia – paralela s antickým mytologickým svetom, dialóg v komikse, strih a významová skratka v komikse

Postrehy z realizácie: Aktivitu som uskutočnila v 6. ročníku (príme) v priebehu jednej vyučovacej hodiny. Žiaci mali z domu načítané vybrané grécke báje a pri tvorbe si pomáhali knihou, ktorú si priniesli.

6. aktivita

Názov: Knihovník

Východisko: Rôzne edičné a propagačné časopisy venované distribúcii a propagácii kníh.

Zadanie: Úlohou je vytvoriť časopis s hodnotením „10 najlepších kníh roka“ – doplneným o vizuálne prvky, stručnú populárnu anotáciu a bodové hodnotenie knihy.

Prierezové témy: mediálna výchova

Možné okruhy a pojmy: výklad, anotácia, hodnotenie

Postrehy z realizácie: Aktivitu som zadala v 7. ročníku (sekunde) ako dobrovoľný projekt na získanie prémiových bodov a bola doplnkom k čitateľskému denníku, ktorý si žiaci vedú.

7. aktivita

Názov: Kaligram

Východisko: Appolinairove básne a i.

Zadanie: Vytvoriť plagát s kaligramom, ktorý obsahuje umelecký opis zobrazeného predmetu.

Možné okruhy a pojmy: literárna moderna, opisný slohový postup, umelecký opis, kaligram

Postrehy z realizácie: Aktivitu som uskutočnila v prvom ročníku strednej školy (kvinte) pri učive opisný slohový postup. Väčšina riešení bolo esteticky primerane zvládnutých, niekoľko žiakov sa pokúsilo aj o viazanú reč pri opise.

3.6 Aktivity zamerané na prácu s frazeologizmami

Nasledujúce variácie aktivity som zrealizovala vo viacerých ročníkoch nižšieho aj vyššieho stredného vzdelávania v spojitosti s preberanou témou somatických frazeologizmov (frazeologizmov spojených s časťami ľudského tela – napr. *vziať nohy na plecia, mať srdce na dlani, mať deravý jazyk, na staré kolená*, a i.).

Zadanie: Úlohou žiakov bolo vytvoriť stanovený počet vtipných výstupov, ktoré zachytávajú „doslovné“ pochopenie frazeologizmov a z toho vyplývajúcu komiku.

Variant A: Vytvoriť plagát A2 s 10 nakreslenými obrázkami znázorňujúci somatické frazeologizmy doslovne.

Variant B: Vytvoriť plagát s 10 fotografiami, na ktorých sú znázornené frazeologizmy doslovne.

Variant C: Vytvoriť krátky video spot, v ktorom je frazeologizmus zinscenovaný v doslovnom význame.

Charakteristika projektu: konštruktívny, párový/skupinový, domáci, strednodobý (cca týždeň)

Medzipredmetové vzťahy: informatika, cudzie jazyky

Tematický okruh/ téma v predmete slovenský jazyk: frazeológia/ frazeologizmy

Čas realizácie: 2 týždne

Ciel'ová skupina: nižší aj vyšší stredný stupeň vzdelávania – 7., 8., 9. ročník ZŠ, 1. 2. ročník SŠ

Ciele:

- pomocou praktickom uvažovaní o jazyku osvojiť si atribúty frazeologizmov – nepreložiteľnosť, prenesenosť, expresívnosť, ustálenosť, gramatickú a štylistickú ustrnutosť, atď.
- tvorivými postupmi uplatniť iróniu, paródiu, humor pri zobrazení doslovného významu frazeologizmu.

Kritéria hodnotenia: originalita, nápaditosť, precíznosť prevedenia

Hodnotenie a prínosy: Prekvapivo vo vyšších ročníkoch som dostala pri tomto zadaní dôslednejšie vypracované a hravejšie riešenia ako v nižších. Pri video spotoch sme uskutočnili spoločné premietanie s bodovaním jednotlivých produkčných tímov, plagáty sme umiestnili ako expozíciu na stenu.

Ďalšie možnosti – pantomimické prevedenie vybraných frazeologizmov, súvislé rozprávanie obsahujúce súbor frazeologizmov spojených s konkrétnou lexémou (čo najviac), analogické aktivity pre frazeologizmy spojené so zvieratami, knižné frazeologizmy, atď.

Obrázok 3 Tvorba plagátov s frazeologizmami

3.7 Aktivity s presahom do mediálnej výchovy

Aktivita 1

Názov: Prečo písať štúrovčinou?/ Čo pre nás urobil L. Štúr?

Zadanie: Vytvoriť fiktívny propagačný plagát na podporu zavedenia Štúrovej slovenčiny do praxe

Charakteristika projektu: konštruktívny, párový, kombinovaný (práca doma aj v škole), krátkodobý

Medzipredmetové vzťahy: dejepis, mediálna výchova, výtvarná výchova, informatika

Tematický okruh/ téma v predmete slovenský jazyk: Dejiny spisovnej slovenčiny/ Štúrova kodifikácia

Čas realizácie: 1 vyučovacia hodina

Cieľová skupina: 2. ročník SŠ/ sexta OG

Ciele:

- osvojiť si základné údaje o druhej kodifikácii spisovnej slovenčiny a jej základné ortografické a ortoepické charakteristiky,
- charakterizovať povahu reklamného plagátu, reklamného sloganu, kompozície jednotlivých prvkov na plagáte,
- vytvoriť originálny, nápaditý plagát vychádzajúci z reálií o kodifikácii spisovnej slovenčiny Štúrom, pravopisných normách, zmenách oproti bernolákovčine a dobovom kontexte potreby tejto zmeny.

Realizácia: Aktivita bola zaradená do vyučovania po expozícii a evokácii reálií druhej kodifikácie spisovnej slovenčiny L. Štúrom a prácou s textom v tejto norme (učebnica literatúry pre 2. ročník od Polakovičovej a kol.). Žiaci pracovali na plagáte vo dvojiciach, cieľom bolo vymyslieť originálny, presvedčivý slogan a svoj plagát urobiť zaujímavým aj po vizuálnej stránke.

Hodnotenie a prínosy: Mnohí žiaci boli inšpirovaní filmom Kandidát a svoje slogany či persuasívne výroky volili pod vplyvom tohto filmu.

Aktivita 2

Názov: Som hrdý na to, že som Slováč/ Slovenka?

Zadanie: Vytvoriť reklamný spot na prezentáciu Slovenska a slovenčiny.

Charakteristika projektu: konštruktívny, skupinový, kombinovaný (práca doma aj v škole), dlhodobý

Opis projektu: Projekt sa tematicky zameriava na problematiku národnej identity a hrdosti, problém stereotypov a predsudkov a sebareflexie vlastného národa. Kládie otázky – kto ako národ sme, ako sa vidíme, ako nás vidia iné národy. Zvolená metóda je prejsť u žiakov od postojov iných k postojom vlastným a prehodnotiť ich primeranosť, kultivovanosť, nepredpojatosť, a pod. Žiaci pracujú s rôznymi publicistickými útvarmi – článok, karikatúra, ktoré sa venujú danej téme. Súčasťou projektu je problematika reklamy a produktu reklamy. Cieľom je charakterizovať tento hybridný útvar, všimnúť si stratégie, ciele, znaky tohto žánru a sledovať zobrazovacie metódy reklamy, ktorými oslovuje diváka – následne uplatniť tieto postrehy pri tvorbe vlastnej reklamy. Projekt je v súlade s cieľovými zameraniami danej vzdelávacej oblasti, nakoľko vedie žiaka ku kultúrnej otvorenosti, solidarite a akceptovaniu kultúrnej plurality, ku vnímaniu jazyka ako prostriedku na vyjadrenie osobných názorov a postojov, ku pestovaniu vedomia jazykovej príslušnosti k istému etniku, a i. Čiastkovými výstupmi projektu sú - interpretácia poskytnutých materiálov (karikatúra o Slovákoch, článok s názormi cudzincov na Slovákov, text o persuzívnosti reklamy, reklamné spoty), krátka úvaha na tému pozitív a negatív nášho národa, analýza žánru reklamy na konkrétnych spotoch. Výsledným produktom projektu je reklamná upútavka, ktorej úlohou je poukázať na nás – Slovákov a Slovensko.

Medzipredmetové vzťahy: dejepis, geografia, občianska výchova, informatika

Prierezové témy: Multikulturálna výchova, Regionálna výchova, Osobnostný a sociálny rozvoj, Mediálna výchova

Tematický okruh/ téma v predmete slovenský jazyk: Sekundárne jazykové štýly (Miko)/ Reklamný štýl

Ďalšie okruhy a pojmy: žáner reklama, výkladový slohový postup, úvaha, publicistický štýl, karikatúra, stereotyp, predsudok, národná hrdosť, národná identita

Čas realizácie: 3 týždne (4 vyučovacie hodiny)

Etapy:

- A. 1. vyučovacia hodina (1) – problematika národnej identity, práca s textovým materiálom, diskusia
- B. domáca úloha – písomná – krátky úvahový útvar: *Ako vnímam nás - Slovákov*
- C. 2. vyučovacia hodina (1-2) – spätná väzba k domácej úlohe, žáner reklamy – analýza ukážok, postoje k reklame, rozdelenie do pracovných tímov – idea a návrhy k reklamnému spotu

- D. domáca úloha – video nahrávka: *reklamný spot o Slovensku a Slovákoch*
- E. 3. vyučovacia hodina (1) – prezentácia reklamných spotov, hodnotenie reklamných spotov a spätná väzba ku spolupráci

Projektová iniciatíva – etapa A, B
Projektové plánovanie – etapa C
Realizácia projektu – etapa D
Hodnotenie projektu – etapa E

Cieľová skupina: 2. ročník SŠ/ sexta OG

Ciele:

- formulovať a prehodnotiť svoj postoj k národnej identite a stereotypom,
- nadobudnúť praktickú zručnosť s tvorbou reklamného spotu – návrh scenára, tvorba filmu, postprodukcia.

Realizácia:

1. vyučovacia hodina

Motivácia:

- Žiaci odpovedajú na otázky: *Čo je to národná hrdosť? Je dôležitá? Majú ju súčasní mladí Slováci? Aký majú vzťah k Slovensku? Chcú odísť študovať/pracovať do zahraničia? Aká je tendencia? Prečo? Súvisí s tým národná hrdosť? Ako vnímajú Slovákov ako národ, stotožňujú sa s ním, nemajú postoj, majú striktné negatívny postoj? Čo sú to stereotypy? Ako súvisia s predsudkami? Majú predsudky k iným národnostiam, ktorým? Aké predsudky majú k vlastnému národu? Je dôležité mať kladný postoj k vlastnému národu? Kto by mal budovať tento postoj v nás – štát, rodina, my sami? Ako je to u nás? Ako je to v iných krajinách?*
- Žiaci dostanú za úlohu v štvoriciach napísať 5 charakteristických črt Slovákov.
- Žiaci prezentujú svoje charakteristiky a s pedagógom spoločne vyhodnotia pomer pozitívnych a negatívnych črt. Odpovedajú na otázky: *Zhodli sa medzi skupinami? Prečo je tomu tak? Sú to stereotypy?*
- Žiaci dostanú kópie pohľadnice s karikatúrnym zachytením stereotypov o Slovákoch a porovnajú svoje odpovede s výsledkami prieskumu.

Úlohy:

- Žiak uvažuje o svojej národnej identite o o svojich predsudkoch voči svojmu a iným národom.
- Žiak formuluje stereotypné črty Slovákov a porovná svoj osobný názor s prieskumom.
- Žiak číta text o názoroch cudzincov na Slovákov a formou krátkej anotácie zhrnie spolužiakom hlavnú myšlienku.
- Žiak má vypracovať prvú domácu úlohu – úvahu o svojom národe.

2.-3. vyučovacia hodina

Motivácia:

- Vyhodnotenie domácej úlohy a prezentácia kľúčových postrehov zo žiackych prác – následne sa pedagóg snaží otočiť problém na žiakov a kladie im otázky: *Prečo máme tieto vlastnosti? Prečo ste vyzdvihli negatívne vlastnosti? Súvisí to s našou minulosťou?/ So vzťahmi s okolitými krajinami?/ Je to dôsledok rôznych politických režimov? Myslíte si, že sú dané nedostatky odstrániteľné? Ktoré z nich máte vy sami? Ako s nimi bojujete? Je možná zmena mentality národa a do akej miery?* – cieľom je riadeným dialógom dospieť k potrebe zmeny od seba a neustálej sebareflexie.
- Ich aktívna spoluúčasť na zmene našej mentality je dôvodom pre nasledujúci projekt: vytvoriť reklamu na nás - zadanie domácej úlohy o tvorbe reklamy na SVK – stanoviť kritéria na rozdelenie do skupín, čas na vyhotovenie, vlastnosti spotu (dĺžka, potrebné prvky, atď.)
- Po ujasnení pokynov k projektu pedagóg nasmeruje diskusiu k žánru reklamy: *Čo je reklama? Čo je jej cieľom? Aké sú jej hlavné znaky? Komu je určená? Aký je rozdiel medzi komerčnou a sociálnou reklamou? Etickou a neetickou reklamou? Čo znamenajú pojmy – logo, slogan, kampaň, spot, copywriter, atď.? Aké rôzne stratégie využíva reklama, aby presvedčila adresáta? Do akého štýlu by zaradili útvary reklamy – umelecký, hovorový, publicistický? (Hybridnosť moderného útvaru – potreba sekundárnych štýlov.)*

Úlohy:

- Žiak diskutuje s pedagógom o stereotypoch o Slovákoch.
- Žiak prehodnocuje vlastné nedostatky vplyvom národnej mentality.
- Žiak formuluje osobné ciele v problematike.
- Žiak dostane pokyny k tvorbe projektového produktu.
- Žiak analyzuje reklamné ukážky a diferencujú typy reklám.
- Žiak pomenúva reklamné prvky, ktoré ho oslovili, pobavili, pobúrili, atď. – všíma si súvislosť medzi emóciami a „dobrou“ reklamou, hodnotí manipulatívny a kontroverzný obsah reklamy.
- Medziúloha (v prípade dvoch hodín): Žiak má za úlohu samostatne vypracovať 10 bodov, čo má a nemá rád na/v reklame.
- Žiak má za úlohu v tíme vypracovať projekt.

3./4. vyučovacia hodina

Úlohy:

- Tímy žiakov prezentujú svoj reklamný spot a opisujú priebeh jeho tvorby.
- Žiak písomne a ústne hodnotí ostatné reklamné spoty.
- Žiak reflektuje vlastnú tvorbu reklamy a vyhodnotí prínos projektu.

Hodnotenie: Projekt má dva produkty, ktoré je potrebné vyhodnotiť -

- písomná práca vo forme úvahy na tému sebareflexie vlastného národa – tu by mal pedagóg dôkladne zaznamenať podstatné a zaujímavé postrehy študentov a použiť ich ako zdroj diskusie na nasledujúcej hodine venovanej projektu,

prípadne prečítať a pochváliť úryvky/ texty študentov, ktorých príspevky majú silnú výpovednú hodnotu a sú prejavom zrelého postoja k danej problematike,

- prezentácia reklamného spotu – tu odporúčam v rámci prezentácie zapojiť do hodnotenia aj študentov navzájom - spoločne si navrhnúť kategórie, v ktorých by mala byť „dobrá reklama“ hodnotená, dať žiakom na výber 5 kategórií, stanoviť si stupnicu hodnotenia a počas prezentácie reklamných spotov budú žiaci súbežne hodnotiť ich kvalitu. Po ukončení prezentácie pedagóg vyzve tímy, aby reflektovali svoju spoluprácu, technickú realizáciu projektu, atď. Slovné zhodnotí klady a zápory ich reklamného spotu, prípadne vyzve žiakov, aby si povedali svoje postrehy navzájom. Na záver udelí aj normatívne (klasifikačné) hodnotenie.

Formatívne hodnotenie: priebežné, pri plnení čiastkových úloh a pri odpovediach žiakov,

Sumatívne hodnotenie: písomná práca - úvaha: iba slovné hodnotenie, reklamný spot: slovné hodnotenie aj klasifikácia.

Hodnotenie a prínosy: Bezprostredným motívom pre realizáciu nasledujúceho projektu bola pre mňa pracovná skúsenosť v zahraničí, kde som bola neraz postavená pred problém mojej národnej identity v konfrontácii s inonárodnou kultúrou. V tých momentoch som si často uvedomovala, ako málo priestoru dávame v školách diskusii na danú tému a tiež ako často pri nej a priori sklzneme do neželanej negatívnej konotácie, pričom je to téma v mnohom takmer kľúčová vo vzťahu k nášmu národnému sebavedomiu, sebaidentifikácii sa so zdedenou kultúrou a tým aj k možnosti plnohodnotného realizovania sa v rôznych kultúrnych prostrediach. Trieda, v ktorej som projekt realizovala, bola pre mňa novou, preto som projekt zaradila v priebehu prvých hodín školského roku. Žiaci tým dostali hneď na začiatku príležitosť ukázať sa mi v trochu neštandardnom svetle a myslím, že práve to vzali ako výzvu. Do istej miery sa na ich aktívnom prístupe pripísal aj fakt, že zadané úlohy pre nich boli menej „tradičnými“ vo vzťahu k predmetu slovenského jazyka, ktorý ako trieda vnímali odmietavo a seba v ňom hodnotili ako pasívnych a problematických (v triede bolo 7 žiakov s diagnostikovanými poruchami dyslexie, dysgrafie) - čo sa mi aj potvrdilo na neskorších „klasických“ hodinách. Až na menšie nedostatky považujem realizáciu projektu za prínosnú. Žiaci okrem hotového produktu, ktorým bola reklamná upútavka, získali viaceré kognitívne a afektívne poznatky a projekt priaznivo prispel k ich osobnostnému a sociálnemu rastu - hlbšie prehodnotili vlastné postoje k problematike a spoznali postoje svojich spolužiakov. Vďaka projektu sa aj mne podarilo pomerne rýchlo diagnostikovať klímu triedy a sociálne role žiakov v nej, čo bolo pre moje nasledujúce pôsobenie funkčným zistením. Realizácia projektu vytvorila pozitívnu atmosféru v rámci tohto predmetu a triedy, čo spätne hodnotím ako veľmi užitočný iniciačný krok.

ZÁVER

Tvorivosť je jedna z esenciálnych schopností človeka potrebná pre jeho sebarealizáciu i každodenný život. Jej neustále rozvíjanie a podnecovanie by malo byť kľúčovou úlohou súčasného edukačného systému, no často sa v praxi stretávame s preferovaním konvergentných úloh a dôrazom na nižšie kognitívne úrovne poznávania. Aj hodnotová škála spoločnosti je orientovaná ešte stále skôr na reprodukciu a získavanie informácií, ako kreatívne a inovatívne spracovanie poznaného či nekonvenčný prístup k riešeniu a tvorbe nového. To má za následok minimalizovanie a zanedbávanie tvorivých činností na úkor poznávacích, ktoré majú vyšší status, ako následne aj obranný, banalizujúci a až negatívny postoj žiakov k tvorivým alebo divergentným úlohám, nízke sebavedomie v reflektovaní vlastnej kreativity a slabú motiváciu prekonať vlastný zafixovaný sebaobraz.

Žiak by mal byť od počiatku edukačného procesu vedený ku vnímaniu tvorivosti ako rovnako významnej schopnosti ako je intelektuálna znalosť, mal by byť stotožnený s premisou – že každý človek je tvorivý a mieru tvorivosti je možné rozvíjať a zlepšovať cvikom obdobne ako svoje intelektuálne znalosti a zručnosti – a malo by mu byť umožnené pestovať jeho tvorivé schopnosti vo všetkých aspektoch.

Aktivity opísané v tejto OPS vznikli z potreby reagovať na problém neochoty a nesebadôvery v tvorbe štandardných slohových útvarov na hodinách slovenského jazyka, rovnako ako aj v snahe zvýšiť motiváciu a spragmatizovať „písanie“ cvičných textov konkrétnym zámerom či využitím. Tým sa stalo zacielenie tvorby a tvorivého písania na výstupný produkt. Tieto aktivity sa mi v praxi osvedčili ako užitočné a motivujúce. Verím, že budú podnetným aj pre ďalších pedagógov, ktorí hľadajú cestu, ako oživiť, dať zmysel a kladne stimulovať žiacke písanie, fantáziu a tvorivého ducha driemajúceho v každom dospelujúcom dieťati.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. ELIAŠOVÁ, V. 2011. Tvorivé písanie a možnosti jeho využitia v edukačnom procese. Univerzita Komenského, Bratislava. 2011. ISBN: 978-80-223-3079-4
2. KALHOUS, Z.-OBST, O. a kol. 2002. *Školní didaktika*. Portál, Praha. 2002. ISBN: 80-7178-253-X
3. KAŠIAROVÁ, N. 2011. Čitateľská gramotnosť na vyučovaní slovenského jazyka. Metodicko-pedagogické centrum, Bratislava. 2011. ISBN: 978-80-8052-378-7
4. KÖNIGOVÁ, M. 2007. Tvořivost . Techniky a cvičení. Grada, Praha. 2007. ISBN: 978-80-247-1652-7
5. KUBÍNOVÁ, M. 2002. Projekty ve vyučování matematice – cesta k tvořivosti a samostatnosti. Pedagogická fakulta UK, Praha. 2002. ISBN: 80-7292-088-9
6. LAZNIBATOVÁ, J. 2001. Nadané dieťa, jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie. Iris, Bratislava. 2001. ISBN: 80-88778-23-8
7. LOKŠOVÁ, I. - LOKŠA, J. 1999. Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole. Portál, Praha. 1999. ISBN: 978-80-7178-205-6
8. PETRÁŠKOVÁ, E. 2007. Projektové vyučovanie. Metodicko-pedagogické centrum, Bratislava. 2007. ISBN: 978-80-8045-463-0
9. PETTY, G. 1996. *Moderní vyučování*. Portál, Praha. 1996. ISBN: 80-7367-172-7
10. SLAVÍK, J. - CHRZ, V. – ŠTECH, S. – a kol. 2013. Tvorba jako způsob poznávání. Karolinum, Praha. 2013. ISBN: 978-80-246-2335-1
11. TUREK, I. 2005. *Inovácie v didaktike*. Metodicko-pedagogické centrum, Bratislava. 2005. ISBN: 80-8052-230-8
12. ZELINA, M. 2011. Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa. Iris, Bratislava. 2011. ISBN: 978-80-89256-60-0

Internetové zdroje

13. Štátny vzdelávací program [online]. statpedu.sk, [cit. 30.7.2014]. Dostupné na [www: http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/gymnazia/isced3_spu_uprava.pdf](http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/gymnazia/isced3_spu_uprava.pdf)